

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

КОСЕНКО Володимир Дмитрович

УДК 316.343.652:37.036:101.1

**ФЕНОМЕН ІНТЕЛІГЕНТНОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОЇ
РЕФЛЕКСІЇ**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
НОВІКОВ Борис Володимирович,
Національний технічний університет України «КПІ»,
завідувач кафедри філософії

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
ХАМІТОВ Назіп Віленович,
Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України,
провідний науковий співробітник

кандидат філософських наук, доцент
ТАРАСЮК Лариса Сергіївна,
Криворізький Національний університет
«Криворізький економічний інститут»,
доцент кафедри історії України, філософії та політології

Захист відбудеться «21» лютого 2013 року о 14.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.002.21 Національного технічного університету України «КПІ» за адресою: 03056, м. Київ, пр. Перемоги, 37, корп. 7, ауд. 514.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотечі Національного технічного університету України «КПІ» за адресою: 03056, м. Київ, пр. Перемоги, 37.

Автореферат розісланий «21» січня 2013 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філософських наук, доцент

Т.В. Щириця

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Невтішні за своїми результатами та перспективами тенденції розвитку сучасного світу ставлять перед філософією не стільки завдання теоретичного обґрунтування можливості потенційних соціальних змін, скільки – необхідність практичної реалізації філософських гуманістичних концепцій. Теза Маркса: «Філософи лише різноманітним чином пояснювали світ, натомість справа полягає у тому, щоб змінювати його» (автентична редакція Г.С. Батіщева – авт.), – має бути переосмислена та взята на озброєння усіма сучасними філософами та науковцями – представниками інших наук. Питання про те, чи потрібні кардинальні зміни в суспільній організації людства, фактично, вже не стоїть. Проблема розвитку людства нині відсторонена на другий план (все вже «по-братськи» поділено і хочеться «сталості») проблемою його виживання: без дійсних та невідкладних соціальних змін, – у векторі поступу до суспільства дійсного гуманізму, – людство може втратити шанс на існування як таке.

Відтак, звернення до наукового осмислення феномену інтелігентності та інтелігенції саме в даний час не є випадковим. Саме інтелігенція, зазвичай, знаходилась і продовжує залишатись в авангарді суспільної модернізації, забезпечуючи збалансований розвиток ледь чи не в усіх сферах суспільного життя. Запропоноване дисертантом розуміння феномену інтелігентності містить не лише новий підхід до даного феномену, але й сприятиме подальшій конкретизації розуміння родової сутності людини. Як і, власне: людського роду. Людським співтовариством досі не реалізовано, хоча і вже доволі давно на те існує об'єктивний запит та чітко сформовано соціальне замовлення на ефективні та кваліфіковані зміни, спрямовані на дійсну, а не лише на суто декларативну гуманізацію суспільства. Відповідно до цього, зростає роль основного суб'єкта цього процесу: інтелігенції та необхідність її адекватного теоретичного осягнення.

Феномен протоінтелігентності постає в історії людства ще з часів його цивілізаційного зародження: вже в Античній філософії феномен інтелігентності згадується та починає набувати своєї теоретичної інтерпретації. Спочатку під ним розуміли винятково мислення. У працях Сократа, Арістотеля, Платона інтелігентність вже розглядається у контексті теоретичного ідеалу калокагатії – єдності істини, добра та краси. На вітчизняних теренах інтелігенція ж набуває соціального значення лише в XIX ст.

Намагаючись раціонально осягнути, – пояснити, – феномен інтелігенції, науковці ще й досі не дійшли єдиного та чіткого визначення поняття «інтелігенція». Причинами цього, безумовно, є те, що достатньо важко сформулювати єдиний системний критерій, за яким би можна було чітко сформулювати диспозицію: «інтелігент» – «не інтелігент». Автор категорично не поділяє щонайбільш поширену точку зору, відповідно до якої під інтелігенцією слід розуміти специфічну соціальну групу людей, які «займаються розумовою працею, мають вищу освіту та займають активну громадську позицію». Наш підхід, на противагу односторонньому розумінню інтелігенції як групи представників розумової праці, дозволив підійти до

розуміння її визначальної ролі у налагодженні взаємозв'язків для колективної співпраці, яка, – принципово, – знаходиться в річищі утвердження дійсного гуманізму в масштабах усього людства.

Нині відбувається помітна актуалізація пошуку тих сил, які дозволять не лише подолати кризові явища сучасної соціальної реальності, але і виступають та виступатимуть основою проектування майбутньої соціальної дійсності. Це стає особливо очевидним в наш час, коли відбувається перманентне загострення кризових симптомів розвитку суспільства. Але ж симптоми одного разу можуть скласти критичну масу... Тому питання про сутність та специфіку сучасної вітчизняної інтелігенції являє собою не лише і не стільки науково-теоретичний, але, – перш за все, – практичний інтерес.

Усебічне дослідження феномену інтелігентності має не лише «зняти» цілий ряд питань та претензій до вітчизняної інтелігенції, її ролі та відповідальності за колізії, що нині відбуваються у суспільстві, але й дозволить обґрунтувати те, що ключову роль у модернізації сучасної соціальної української реальності, – та дійсності, – має відігравати саме вітчизняна інтелігенція. Але інтелігенція, яка розуміється не лише як певна, усталена соціальна верства професійно грамотних та етично розвинених людей, суцільних та діючих у рамках замкнутої соціальної групи, але: інтелігент як носій, як суб'єктність інтелігентності, а інтелігентність – як особливе ставлення людини до світу, точніше, – до соціальних процесів та іншої людини (інших людей).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі філософії Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» відповідно до наукового напрямку кафедри: «Дослідження методів розвитку творчої особистості» (№ 0107U0000981).

Мета і завдання дослідження. Актуальність теми і стан її розробленості визначили мету та завдання дисертаційного дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексне філософське осмислення феномену інтелігенції у рамках розкриття сутнісних основ буття людини та людства, виходячи з родової сутності людини, що дозволить уточнити та обґрунтувати деякі принципові позиції діалектико-матеріалістичної філософської традиції.

Досягненню поставленої мети підпорядковано розв'язання низки **завдань**:

- здійснити теоретичну реконструкцію історичної генези філософських рефлексій феномену інтелігентності;
- дослідити історичні передумови та витоки появи вітчизняної інтелігенції та спроби їх осмислення вітчизняною філософською думкою;
- розкрити зміст імперативу гармонійного поєднання духовного, чуттєвого та практичного у контексті феномену інтелігентності;
- довести необхідність органічної єдності інтелектуальних, етичних та естетичних якостей людини в інтелігентності;
- репрезентувати роль інтелігентності у синергії людських творчих проявів;
- конкретизувати основні ціннісні імперативи та виміри феномену інтелігентності в контексті гуманістичної спрямованості історичного поступу;

– обґрунтувати висновок про спосіб буття інтелігенції як її буття у діяльності вищого порядку – у творчості.

Об'єкт дисертаційного дослідження – феномен інтелігентності.

Предмет дослідження – соціальні виміри становлення інтелігенції.

Методи дослідження. Мета і завдання дослідження обумовили теоретико-методологічні засади дисертаційної роботи. Загальною методологією роботи є матеріалістична діалектика. Методологічною базою дослідження є діалектико-матеріалістичний метод, застосування якого базується на принципах об'єктивності, причинно-наслідковості, розвитку, системності, цілісності і на аналітико-синтетичному та індуктивно-дедуктивному методах; принципі наукового сходження від абстрактного до конкретного та взаємозв'язку між теорією і практикою; принципі історико-культурної детермінації, єдності логічного та історичного тощо. Теоретичну основу дослідження складають філософські вчення про людину, гуманістична концепція розвитку особистості, теорія творчості, методологічні засади крос-культурності тощо.

Діалектико-матеріалістичний метод у нашому дослідженні розкривається за допомогою синтезу історико-філософського, порівняльного (компаративного), соціокультурного, аксіологічного, діяльнісного, системного підходів. До дослідження феномену інтелігентності був застосований історичний підхід: інтелігентність розглядається з позиції її становлення та розвитку у контексті конкретно-історичного хронотопу.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що на основі філософської рефлексії феномену інтелігентності досліджені умови формування гуманістичного потенціалу інтелігенції та детермінанти його щонайповнішої актуалізації. Результати дослідження, які виносяться на захист, представлені у наступних положеннях:

– обґрунтовано висновок про те, що інтелігенція постає провісником та основним суб'єктом суспільства дійсного гуманізму: суспільного ладу, в якому будуть вирішені основні, – антагоністичні, – протиріччя між культурою та цивілізацією. Базисом (проявом цивілізації) означеного суспільства виступатиме система організації виробничих відносин, базована на усупільненій власності, рівності, безкласовому устрої, на недеформованій взаємодії між учасниками загальнолюдського полілогу, заснованому на принципах крос-культурної комунікації. Культура інтелігентності – це крос-культурний, усебічний розвиток, на противагу монокультурності та одновимірності, його цивілізація – адекватний людській сутності безкласовий суспільний устрій. Конституювання суспільства дійсного гуманізму у формі практичної всезагальності дозволить вирішити основні протиріччя між досягненнями культури і цивілізації та констатувати досягнення тотожності між ними;

– зроблено висновок, що інтелігентність може розглядатися виключно у контексті системи загальнолюдських цінностей, що дозволяє констатувати її ціннісну визначеність, гуманістичну спрямованість, а діяльність людини інтелігентної – як

діяльність особливого порядку – творчість. Обґрунтовано, що втілення єдності інтелектуальних, етичних та естетичних якостей як засадничих у феномені інтелігентності є умова актуалізації людини-творця. Творчість постає в якості єдиного можливого способу практичного опредметнення, здійснення та втілення інтелігентності;

– обґрунтовано висновок про те, що інтелігенція являє собою класове утворення, котре готує майбутнє принципове знищення самих класів та себе самої як класового зародку. У майбутньому суспільстві дійсного гуманізму, – загальнолюдстві, – базованому на принципах самоуправління, індивідуальної та колективної співтворчості, необхідність використання терміну «інтелігенція» відпаде, адже у ньому має бути досягнута рівність між людьми, в результаті чого поділ праці на розумову та фізичну, людей на інтелігентних та неінтелігентних також має бути, – і буде, – знятий;

– запропоновані авторські дефініції понять «інтелігентність», «інтелігенція» та «інтелігент». Відповідно до авторського розуміння аргументовано, що характерна особливість її генези полягає в органічному поєднанні індивідуалізму та колективізму. Здатність до колективної праці та потреба у ній являє собою принципову відмінність між вітчизняною інтелігенцією та західними інтелектуалами;

– вперше здійснено послідовне дослідження якості інтелігентності, наявності якої можна констатувати, лише враховуючи її синергетичність по відношенню до інших людських якостей. На основі цього пропонується введення до наукового обігу авторського терміну – «гама інтелігентності». «Гаму інтелігентності» складають сім атрибутивних ознак, інтегральна наявність яких необхідна для формування якості інтелігентності: інтелектуальна розвиненість; етична досконалість; естетична міра; духовна чесність; чуттєва гармонійність; творчий спосіб життєбуття; гуманістична ціннісна система. Запропоновані сім сутнісних ознак інтелігентності, у своїй органічній сукупності, і створюють «гаму інтелігентності». Можливість та необхідність використання даного понятійного блоку обґрунтовується у контексті розгляду інтелігентності як синергії людських якостей та розуміння сутності людини як «ансамблю суспільних відносин» (К. Маркс). Використання терміну «гама інтелігентності», на переконання дисертанта, дозволить доповнити теоретичні конструкції інтелігентності, що представлені нині «ідеологією інтелігентності» О.Ф. Лосева та «формулою інтелігентності» О.В. Соколова.

Практичне значення одержаних результатів визначається сукупністю положень, що виносяться на захист. Враховуючи вкрай недостатній рівень осягнення соціальною філософією феномену інтелігентності, представлені результати дисертаційного дослідження розширюють поле філософського розуміння даного феномену та можуть бути використані для подальших плідних наукових розвідок у контексті даної тематики. Практична цінність результатів роботи полягає у можливості застосування результатів дослідження у науково-педагогічній роботі. Зокрема, при складанні навчальних та робочих програм у вищих навчальних закладах; у викладанні філософських та людинознавчих дисциплін; при підготовці

навчально-методичних посібників, дипломних робіт; у викладанні спеціального курсу інтелігентознавства тощо. Окремі положення дисертаційної роботи знайшли практичне використання у викладанні дисципліни «Філософія» студентам факультету соціології і права НТУУ «КПІ».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною роботою. Здійснено послідовне дослідження якості інтелігентності, обґрунтовано висновок про те, що інтелігенція постає провісником суспільства дійсного гуманізму, аргументовано, що інтелігентність може і повинна розглядатися виключно у контексті системи загальнолюдських цінностей.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження були обговорені та представлені дисертантом на міжнародних конференціях, зокрема: на *міжнародних науково-практичних конференціях* «Держава і глобальні соціальні зміни: історія, теорія, ідеологія» (2010, Київ), «Дні науки філософського факультету» (2010, 2011, Київ), «Творчість як основний ресурс відродження України» (2011, Київ), «Марксизм та сучасність: контури прийдешнього у працях Ф. Енгельса (до 190-річчя від дня народження Фрідріха Енгельса)» (2010, Київ), «Марксизм та сучасність: радянська філософія – вчора, сьогодні, завтра» (2011, Київ), «Сучасні проблеми управління» (2009, 2011, Київ), *міжнародних наукових конференціях* «Харківські студентські філософські читання» (2010, Харків), «Ільєнковські читання» (2011, Астана, Республіка Казахстан).

Публікації. Основні результати дослідження відображено у 22 публікаціях, в т.ч.: 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях.

Структура дисертаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають в себе 8 підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 194 сторінки, із них 175 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складає 212 найменувань та становить 18 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** розкрито актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, його зв'язок з науковими програмами, викладено теоретико-методологічні засади, наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, наведені дані про їх апробацію та публікації.

Перший розділ 1. «Теоретичні та методологічні засади дослідження інтелігентності» присвячений виявленню та розгляду існуючих теорій та підходів, історичному та логічному розвитку понять та категорій, що мають фундаментальне філософське значення у процесі дослідження феномену інтелігентності та його ролі в суспільному розвитку взагалі.

У **підрозділі 1.1. «Генеza дослідження феномену інтелігентності в історії зарубіжної філософії»** реконструюється та історична траєкторія, що її з моменту виникнення пройшов феномен інтелігентності та досліджується характер його еволюції з часів перших згадувань про нього до сьогодення.

Здатність людини унікальним чином актуалізувати родову універсальність соціуму, розкривати та опредметнювати власний інтелектуальний, етичний, естетичний потенціал, видозмінюючись з плином часу, іманентна її сутності, проте, прецінь не кожна епоха давала (дає) змогу людині розвиватися усебічно та гармонійно. Історичною точкою відліку філософського осмислення феномену інтелігентності можна вважати теоретичну побудову ідеалу калокагатії: єдності істини, добра та краси, що вона була запропонована ще Сократом. В цілому, поняття істини, добра та краси, – постають центральними категоріями у теоретичній інтерпретації феномену інтелігентності, характерній для епохи Античності.

Тенденції зміщення наукового інтересу від пізнання соціальної сутності людини, окреслені в рамках Античності, у внутрішній світ суб'єкта знаходять, – з наростанням, – свій подальший розвиток в епоху Середньовіччя. Філософське розуміння людської духовності починає звільнятися від жорстких сакралізованих регламентацій та набуває секулярного, світського, загальнокультурного характеру, починаючи з епохи Відродження. Починаючи з даного часу, у науковій традиції чітко виокремлюються та оформлюються три підходи до розуміння феномену інтелігентності, що в подальшому диференціювалися у залежності від надання переваги відповідно: інтелектуальній складовій, яка була властива західним філософам; естетичній, яка здебільшого набула свого розвою у східній духовній традиції; етичній яка була, передусім, характерна для вітчизняних мислителів кінця XIX – початку XX ст.ст.

Грандіозним є той вклад, що його в осмислення феномену інтелігентності привнесла німецька класична філософія. І. Кант органічно пов'язав пізнавальну здатність людини, – названу ним «інтелігентністю», – з етичним законом. Й.Г. Фіхте відзначає активний характер інтелігенції, яка виступає одночасно і діяльністю, і спогляданням, – рефлексією, – цієї діяльності. Ф.В.Й. Шеллінг сукупність всього об'єктивного знання пропонує називати природою, а суб'єктивного – інтелігенцією. Інтелігенція протистоїть природі, оскільки вона являє собою свідоме, що складає протилежність несвідомому. З цього випливає, що або природа створюється інтелігенцією, або інтелігенція – природою. Поняття «інтелігенція» у філософії Г.В.Ф. Гегеля пов'язується зі «здатністю мати знання за допомогою розуму», оскільки інтелігенція – це теоретичний дух, діяльність теоретичного духу, – «пізнання», – полягає у спогляданні, уяві, згадуванні тощо.

Однак, лише в марксистській філософській традиції досягається автентичне, сутнісне розуміння феномену інтелігентності, адже, – вперше у філософській традиції, – інтелігентність починає розглядатися не як суто індивідуальна характеристика, а як персоніфіковане вираження родової сутності людини. Саме у традиції марксизму інтелігентність починає набувати контурів потенційної всезагальності: якщо класовий устрій, за умов якого кожна суспільна верства чи клас виражає індивідуальні потреби та інтереси, призводить до протистояння між окремими класами, до непримиримих економічних протиріч між людьми, то інтелігенція (як виразник колективних, загальнолюдських цінностей) має своєю

підставою всезагальний інтерес, а тому постає не певним окремим соціальним прошарком, спільнотою або класом, а втіленням і носієм інтересів всього народу, роду, людства.

Якщо західні науковці основним проявом інтелігентності вважали розвиненість інтелекту людського індивідууму, то мислителі Сходу, підкреслюючи другорядну роль розуму, віддавали пальму першості духовній інтуїції та духовному досвіду. Для західноєвропейських мислителів основу звернення до феномену інтелігентності складала інтелектуальна систематизація його проявів; орієнталістська традиція концентрує увагу на вдосконаленні власного духовного досвіду, що тяжіє до релігійного містицизму; вітчизняна філософська думка орієнтувалася, перш за все, на нагальні проблеми суспільного буття.

В підрозділі 1.2. «Дослідження інтелігентності та інтелігенції у вітчизняній науковій традиції» відтворено в основних його моментах історичний досвід формування вітчизняної інтелігенції, що сполучала у собі соціальні та інтелектуально-етико-естетичні характеристики, якщо не в цілковито актуалізованому та опрідметненому, то, – принаймні, – у потенційному вигляді.

Точкою відліку у становленні вітчизняної інтелігенції можна вважати формування освіченого прошарку Русі за часів царювання Петра I. Оскільки освіта переважною мірою продовжувала залишатися привілеєм матеріально заможних верств населення, освітній ценз фактично зливався з майновим. Особливість генези вітчизняного освіченого прошарку багато у чому зумовила його специфічні особливості, що проявлялась, у першу чергу, у цілісному сприйнятті філософських систем, які вітчизняна наукова думка засвоювала та переосмислювала спільно з європейськими просвітницькими ідеями. Інтелігентське мислення, починаючи з середини XIX ст., характеризувалося критичним ставленням до існуючої соціальної реальності, та до свого власного положення і ролі у суспільстві.

Початок XX ст. був окреслений більш, аніж очевидним протистоянням соціально-економічного (осмисленого та обґрунтованого у рамках марксистської традиції) та соціально-етичного (підтриманого вітчизняними релігійними філософами) підходів до розуміння інтелігенції. Першим цілеспрямованим дослідженням феномену інтелігентності вітчизняною філософією прийнято вважати «Віхи» – колективну збірку статей, датовану березнем 1909-го року. «Віхівці» намагалися підкреслити домінування духовного розвитку особистості над суспільними формами організації гуртожитку людства. З «легкої руки» авторів «Віх» поняття «інтелігенція» жорстко закріплюється у двох соціальних статусах: по-перше, як суспільна група, елемент соціальної структури, з характерними особливостями, що були представлені у поглядах «віхівців» на неї: лівацтво, радикалізм, революційність тощо; по-друге, як носій певного типу свідомості – критично мисляча частина суспільства, якій властиві маргіналізація, радикалізм, нігілізм тощо.

Представники марксизму досліджували інтелігенцію, переважно, крізь призму соціально-економічного підходу. В.І. Ленін та його послідовники закликали інтелігенцію приєднатися до дійсної класової боротьби пролетаріату та стати його

ідеологами, рушійною силою соціальних змін та перетворень. У ранніх роботах В.І. Ленін використовував термін «позастанова інтелігенція». Ленінська традиція демонструє те, що інтелігенція перетворюється на реальну суспільну силу лише за часів капіталізму, коли в її рядах починають переважати представники найманої праці.

Після Великої Жовтневої соціалістичної революції 1917 р. погляди на феномен інтелігенції починають розвиватися у контексті марксистсько-ленінського підходу, що слугував методологічною основою досліджень, в яких соціально-економічні критерії поставали на дійсно визначальне місце, змінюючи нав'язаний соціально-етичним підходом та «віхівщиною» примат виключно духовних витоків інтелігентності, базований на вірі та релігійній свідомості. В СРСР на фоні практичної роботи з масового продукування вітчизняної інтелігенції, спостерігалось суттєве зменшення наукового інтересу до теоретичного осягнення феномену інтелігентності. Починаючи з 30-х років ХХ ст. інтелігенція інтерпретується переважно як особлива соціальна група, що близька до робітничого класу та колгоспних фахівців, оскільки зайнята у виробництві, базованому на державній власності, але не має свого власного особливого місця у суспільному поділі праці та розподілі матеріальних благ, які виступають основними класоутворюючими ознаками. У 60-тих роках ХХ ст. робилися активні спроби надати альтернативні трактування інтелігенції. Ряд дослідників, виходячи з того, що між людьми, зайнятими розумовою та фізичною працею за умов т.з. «соціалізму» не існує відмінностей у відносинах власності, розглядали інтелігенцію як внутрішньокласовий прошарок у рамках або робітничого класу, або класу селян.

У сучасній вітчизняній науковій думці інтелігенцію продовжують, як правило, ототожнювати з представниками певної професійної групи. У підсумку, пануючі нині у вітчизняній філософії тенденції ставлять питання про необхідність, доцільність та актуальність проведення усебічного дослідження феномену інтелігентності, що дозволить подолати існуючу мозаїчність у його осягненні сучасною вітчизняною філософською думкою.

В другому розділі «Буття інтелігентності як потенціювання та актуалізація людини-творця» досліджено гармонійне поєднання духовного, чуттєвого та практичного у бутті інтелігенції, продемонстроване втілення цілісності інтелектуальних, етичних та естетичних якостей у людині інтелігентній, розкрито втілення синергетичності людських якостей в інтелігенті.

У підрозділі 2.1. «Інтелігентність як гармонійність духовного, чуттєвого та практичного буття людини» підкреслюється, що інтелігентність є соціально обумовленою якістю людини, яка формується у результаті історичного розвитку людства та виступає його характерною ознакою, адже у процесі еволюційного розвитку та дійсних соціальних змін, змінюється також і зміст самої інтелігентності. Якість інтелігентності набуває особливої значущості у зв'язку з необхідністю гуманізації сучасного суспільства, причому розуміння її значення набуває чіткості та змістовності лише у контексті цілісного розуміння сутності людини.

У філософії поняття «духовність» використовується для позначення внутрішнього духовного світу людини та постає у якості іманентної риси людини, що концентрує особливість її буття як живої істоти, суб'єкта діяльності, праці та спілкування. До складу духовності входять як соціально обумовлені відчуття, так і знання, які формують індивідуальну систему цінностей суб'єкта. Чуттєвість людини, у свою чергу, виступає детермінованою пізнанням, адже: чуттєве відчуття по відношенню до будь-якого предмету або явища виникає під впливом конкретно-історичних соціальних реалій. Сформований на основі чуттєвого досвіду теоретичний ідеал потребує неодмінної практичної реалізації. Інтелігенція теоретично формує та формулює, – артикулює, – порядок денний розвитку суспільства: соціальний ідеал, втілення якого у реальність є її усвідомленим покликанням. Соціальний ідеал – адекватний людській сутності, устрій суспільства, що відповідає інтересам людства в цілому, доцільність якого є науково-обґрунтованою.

Інтелігентна людина постає одночасно і ідеальною сутністю, і формою буття конкретної людини. Себто: як сам процес створення ідеального образу ідентифікації інтелігентності, покликаною задавати розумні межі активності інтелігентної людини, так і його інтерпретація, а, відповідно, – здійснення, – носять не лише об'єктивний, але і суб'єктивний характер. Людина сама обирає напрямок своєї практичної діяльності, встановлюючи для себе еталон належного, відповідно до власних схильностей, досвіду, життєвих установок, розуміння процесів у соціальному середовищі та ставленні до них etc. Завдяки інтелектуальній діяльності людина може не лише переосмислювати існуюче буття, але і теоретично створювати нині не існуючий ідеальний стан як потенційно можливу соціальну реальність та дійсність.

Здатність людини підвестися та підвестися над своїм природним та буденним буттям, діяти у відповідності до вищих надособистісних, – загальнолюдських, – інтересів, у підсумку, складає основу інтегрального поєднання духовного, чуттєвого та практичного, що проявляється у вигляді сутнісної характеристики феномену інтелігентності.

В підрозділі 2.2. «Інтелігентна людина як втілення цілісності інтелектуальних, етичних та естетичних якостей» доводиться, що в якості інтелігентності тріада інтелектуального, етичного та естетичного – не три різні внутрішні сили, а єдина характеристика, адже духовне в людині постає як вираз етичного, чуттєве – естетичного, практичне – інтелектуального, та всі вони своєю сукупністю складають єдність у кожній конкретній людині – носії інтелігентності.

Одним з характерних проявів інтелігентної людини є інтелектуальна розвиненість, що розуміється як здатність осягати навколишню реальність та дійсність у сукупності її багатоманітних міжлюдських зв'язків та, – відповідно до розуміння оточуючого світу, – спрямовувати свою практичну діяльність, творчу діяльність та творчість у напрямку його гуманізації. Роль освіти як осереддя соціалізації найбільш повною мірою характеризує інтелектуальні характеристики людини, – у формуванні інтелігентності має розглядатися у якості інтегрального показника залучення, – включення, – людини до загальнолюдського досвіду.

Особливість взаємозв'язку та взаємодії інтелектуальних, етичних, естетичних та практичних якостей людини, полягає у тому, що вони, – будучи певною мірою автономними, – у практичному втіленні в інтелігентній людині не існують окремо: етична позиція постає важливою умовою формування естетичного ставлення до оточуючого світу, естетичне удосконалює та облагороджує етичне, одна якість доповнює іншу, а спільно вони привносять в інтелектуальне пізнання гармонію. Основу інтелігентної людини складає цілісність даних якостей, що проектується одна на одну та індукують одна одну.

Освіченість, інтелект, розум у феномені інтелігентності виступають основою засадничих вимірів людини, етична складова задає спрямованість теоретичної та практичної діяльності, естетичне – визначає загальну міру людського у людині. Інтегральне поєднання інтелектуального, етичного та естетичного – це результат процесу залучення до загальнолюдського досвіду, який можна представити у вигляді умовної «соціалізації» інтелігента. Соціалізації як процесу усупільнення індивідуального та індивідуалізації суспільного, найбільш концентрованою формою якої виступає саме освіта.

У підрозділі 2.3. «Інтелігентність як синергія людських якостей у річищі практичного здійснення гуманізму» інтелігентність обґрунтовується як інтегральна якість людини з метою усебічного виявлення її визначальних характеристик та сутнісних параметрів.

Інтелігентність формується відповідно до діалектичного закону взаємного переходу кількісних та якісних змін, у вигляді якісного «стрибка» у розвитку, а не у вигляді арифметичної суми попередньо заданих характеристик. Якості людини постають у феномені інтелігентності в єдності, – на противагу розрізненості, – взаємодоповнення та взаємообумовленості. Виключення однієї з них веде до знищення інтелігентності як цілісності, адже якість інтелігентності – це універсальна якість людського буття. Синергія людських якостей у феномені інтелігентності можлива лише за умови усебічного розвитку всіх без виключення людських здібностей.

Лише усебічний розвиток кожного члена суспільства може забезпечити масове продукування інтелігентів, творців, а не інтелектуалів, а не просто виконаців. Суттєвою, – аби не сказати: сутнісною, – видається нам протилежність як іманентних сутнісних параметрів, так і пріоритетів інтелігента та інтелектуала. Якщо для інтелектуала найбільш важливим є виключно світ внутрішній, світ комфортного, – особистого, – існування задля задоволення виключно власних потреб і атомізованість, себто тотальна відстороненість від болю та негараздів світу зовнішнього, то інтелігент є носієм всесвітньої емпатії, йому особисто болить біль всіх інших людей, він схильний до рефлексії суспільних процесів і, – принципово, – до духовно-чуттєво-практичних намагань їх покращення не заради власної короточасної вигоди, а для їх дійсного перетворення.

Інтелігентність може бути представлена як інтеграційна цілісність природного та соціального, вродженого (та під впливом суспільства видозміненого) та соціально

набутого. Стосовно якості інтелігентності це означає, що, по-перше, дана якість «знімає» біологічні, психічні, духовні та соціальні якості у своєму змісті, себто: реалізує різносторонню єдність якостей людини. По-друге, людські якості включають наявність як властивих людині від народження здібностей і характеристик, так і набутих у процесі її поставання та розвитку, що дозволяє розглядати якості людини у вигляді діалектичної єдності суб'єктивного та об'єктивного, що взаємоопосередковують одна одну.

У контексті розуміння інтелігентності як синергії людських якостей, дисертантом пропонується введення до наукового обігу понятійного блоку «гама інтелігентності», яку складають: інтелектуальна розвиненість; етична досконалість; естетична міра; духовна чесність; чуттєва гармонійність; творчий спосіб діяльності; гуманістична ціннісна система.

Третій розділ «Інтелігенція у сучасному соціумі» присвячено розгляду ціннісної структури інтелігента, дослідженню творчості як способу буття інтелігенції, виявленню місця інтелігенції у сучасному соціумі.

У підрозділі 3.1. «Ціннісні імперативи та виміри діяльності інтелігенції» доведено, що людина знаходить виправдання своєї діяльності лише тоді, коли виводить сенс власного життя через співставлення його з буттям людства як вищої цінності, тобто через співставлення з цілим, загальним, розуміння якого, своєю чергою досягається через співставлення себе з іншою людиною.

Загальнолюдські цінності виступають підставою та мірилом не лише теоретичної інтерпретації феномену інтелігентності, але й практичної активності інтелігентної людини. За якісною визначеністю людини завжди стоїть проблема взаємовідносин людини та суспільства, проблема життєдіяльності конкретної людини у структурі соціального цілого. Інтелігентність виступає у ролі своєрідного дороговказу, стратегічного орієнтиру людини в соціальній реальності та дійсності, впливає на її поведінку, і в цьому сенсі виступає об'єктивною якістю по відношенню до окремого індивіда. Але, сама об'єктивність, виступаючи у своєму соціальному, інтелектуальному, етичному та естетичному значенні, є віддзеркаленням суспільної природи людини. Оціночна діяльність суб'єкта, виражена у його ставленні до оточуючого світу, – будучи результатом виховання, культури, здобутих властивостей, соціального досвіду, – виступає об'єктивною стороною інтелігентності.

Цінність інтелігентності для кожної людини формується та проявляється у формі відносин, в яких вона відображає тенденції власного розвитку. Поза системою ціннісних взаємовідносин із суспільством (а відношення людина-суспільство є відношенням людина – інша людина, людина – люди), спрямованих на суспільне благо, не існує і інтелігентності. Сформована система цінностей визначає загальну спрямованість діяльності особистості. Будучи не просто необхідним та належним, але й ідеальним феноменом, інтелігентність здійснює регулятивний вплив на міжсуб'єктивні (в перспективі – міжсуб'єктні), міжлюдські стосунки, соціальні практики суб'єкта. Таким чином, феномен інтелігентності містить у собі ідею

самоцінності людини, що концентрує у собі всі можливі грані та сторони буття людства.

Аксіологічна структура інтелігентності, на наше переконання, складається із загальнолюдських, – універсальних, – цінностей, конкретно-історичних цінностей та аксіологічної визначеності, – унікальності, – кожної конкретної людини, яка проявляється в індивідуальних цінностях та ставленні до іншої людини. Кожен з моментів відбивається в іншому і, будучи органічною частиною цілого, є разом з тим власне цілісністю. Сформована система цінностей визначає загальну спрямованість особистості та є суб'єктивним віддзеркаленням родової сутності людини. Характерними для інтелігентності є гуманістичні цінності, гуманістичний світогляд, відповідно до якого, людина сприймається завжди як мета, а не як засіб.

В підрозділі 3.2. «Творчість як спосіб буття інтелігенції» інтелігенція представлена як важлива складова загально-історичного поступу людства, що він може бути у найзагальнішому вигляді представлений як шлях людства від діяльності до творчості.

Людство виявляє себе виключно у діяльності, праці та творчості кожної окремої людини. Враховуючи це, інтелігентність набуває особливого значення та виміру у процесі гуманізації суспільства на шляху до суспільства дійсного гуманізму, суцього у формі практичної всезагальності. Міра ж поставання дійсного гуманізму, вважаємо, цілком корелює з мірою, в якій народ стає інтелігенцією. З досягненням же людством нормального, – адекватного людській сутності, – розвитку можливостей кожного, багатьох, усіх – інтелігенція перетворюється на практичну всезагальність, постає єдино можливою формою буття людини, актуалізованої у формі людини-творця.

Творчість як спосіб буття інтелігенції – безмежна, адже виступає проявом універсальності самої людини. Творчість іманентно притаманна людині, адже вся історія існування людства – це історія окультурення об'єктів навколишнього світу та розвиток самої людини як суб'єкта творчого процесу.

Інтелігенція сприяє розвитку продуктивних сил, зміні форм суспільних відносин у процесі поступу до суспільного ідеалу, що має призвести до виникнення якісно нової форми суспільної організації, – базованої на дійсному самоуправлінні, – з утриманням позитивного досвіду попередніх стадій історичного поступу людства. У процесі суспільного розвитку інтелігенція не перетворюється на клас, а, навпаки: готує зникнення самих класів і своє власне «зняття», розчинення у загальнолюдстві.

Творчість інтелігенції – це інтегральне вираження її способу буття, інноваційної (що полягає у єдності традиції та інновації) діяльності на противагу діяльності рутинній, ініціативності як прийняття виклику, – покликання, обов'язку, – усіма доступними засобами сприяти реалізації загальнолюдських інтересів та потреб, втіленню на практиці гуманістичних ідеалів, змінюючи соціальну реальність та творячи соціальну дійсність.

Інтелігентність у формі практичної всезагальності стане можливою лише тоді, коли людство перейде до безкласової форми організації суспільної взаємодії, базованої не на приватній, а на усупільненій власності. Власне: самоорганізації.

Організації дійсно гуманістичної, себто: лише тоді, коли інтелігентність стане єдиною можливою формою буття людини. Буттям у творчості, адже людина-творець – це усебічно розвинена людина.

У підрозділі 3.3. «Інтелігенція як суб'єкт та рушійна сила якісних суспільних перетворень на засадах дійсного гуманізму» наголошується, що інтелігенція, яка є провісником майбутнього безкласового суспільства, зароджується у процесі поступального розвитку суспільства. Якщо у пройдешні історичні періоди провідний суспільний клас попередньої формації поставав правлячим класом формації наступної, то нині складається принципово інша ситуація: інтелігенція готує знищення самих класів та самої себе як класового зародку.

Суттєві розбіжності вітчизняних реалій та західної культури, багато в чому і зумовили появу вітчизняної інтелігенції. Плюс – економічні та політичні умови, адже саме інтелігенція, у вітчизняній культурі, стала заміною загальносвітового поняття «інтелектуал». При цьому, – не його аналогом, – а реальною альтернативою. Це – два різні, аби не сказати: протилежні шляхи: залученість до усїєї духовної та культурної спадщини свого народу – тут у вітчизняному підході, та – максимально автономізований саморозвиток (у відповідності до нині модного терміну «суспільство атомізованих індивідів») на Заході. А також: безпосереднє, – на противагу опосередкованому, – залучення до власного народу, своєї країни.

Подолання культурних меж між представниками роду людського, нині вже набирає необхідних обертів, але для поставання суспільства дійсного гуманізму необхідне ще й подолання економічного протистояння, яке зможе забезпечити лише сам виробничий процес, результати якого дадуть змогу задовольнити нормальні, необхідні для адекватного людській сутності буття людини, потреби не лише окремих людей, а людства загалом. Цьому, звичайно, сприятимуть як науково-технічні інновації, так і наукова теорія, яка зможе адекватно представити сутнісні засади суспільства майбутнього. Становлення «нової людини» у масштабах всезагальності (найбільш адекватним прототипом якої стала людина радянська) можливе лише у гармонійному суспільстві, в якому буде подолана економічна нерівність між людьми, досягнута тотожність між цивілізацією та культурою. «Знята» буде і сама інтелігентність (як нерівність між людьми інтелігентними та неінтелігентними): бути людиною у ньому – значить бути інтелігентом, усебічно втілювати «гаму інтелігентності».

ВИСНОВКИ

У висновках подано основні теоретичні підсумки проведеного дослідження, що відображають сутнісний зміст концепції дисертанта.

Проведене дослідження феномену інтелігентності переконує, що хоча інтелігентність практично втілюється лише у конкретній людині, суб'єкті соціальної творчості, вона є результатом усїєї сукупності суспільно-політичних, історичних та культурних умов, що містяться в міжлюдських, міжсуб'єктивних відносинах. Виходячи з родової сутності людини розуміння феномену інтелігентності варто

шукати не в індивідуальних характеристиках, а в цілісному розумінні сутності людства.

Дослідження історичних передумов та витоків появи вітчизняної інтелігенції та їх осмислення вітчизняною філософською думкою продемонструвало, що починаючи з кінця XIX ст. у вченнях вітчизняних філософів в інтелігентність починає вкладатися соціальний зміст. Першим фундаментальним зверненням до інтелігенції вітчизняною філософією прийнято вважати колективну збірку статей «Віхи». З подачі авторів «Віх» розуміння інтелігенції закріплюється у двох соціальних статусах: з одного боку у якості суспільної групи, елементу соціальної структури; з іншого, – як носій певного типу свідомості, – критично мисляча частина суспільства.

У ході дослідження розкрито зміст досягнення гармонійності поєднання духовного, чуттєвого та практичного у контексті феномену інтелігентності. У інтелігента духовне, чуттєве та практичне постають спільно, доповнюючи один одного, та являють собою грані цілісності людини. Духовність людини завжди вимірюється у співвідношенні з інтелектуальним розвитком: щоб бути духовною, людині необхідно мати поняття про духовність.

Обґрунтування конституювання інтелігентності у ролі синергії людських якостей дозволило побачити у даному феномені сутність кожної людини як істоти родової, представлену через сутність людства. Людські якості проявляються в інтелігентності у «знятій формі», у формі усупільнення індивідуального та індивідуалізації суспільного. Інтелігентність містить у собі не пряме віддзеркалення реальності, а є результатом численних розумових актів, спрямованих на сприйняття та осмислення самої дійсності.

Виходячи з розуміння інтелігентності як синергії людських якостей та розуміння сутності людини як ансамблю суспільних відносин, вважаємо доцільним вести мову про наявність «гами інтелігентності». За аналогією з сімома нотами, що спільно утворюють гаму, нами виділено сім атрибутивних ознак, іманентних характеристик інтелігентності, органічне поєднання яких дозволяє констатувати наявність інтелігентності як синергії людських якостей у рамках потенціювання та актуалізації людини-творця, а саме: інтелектуальна розвиненість як інтегральний показник залучення окремого суб'єкта до загальнолюдського досвіду; етична досконалість, що виражається у ставленні до кожного «іншого» як до мети і ніколи як до засобу; естетична міра як вираження почуття прекрасного у ставленні до усього, створеного людським родом; духовна чесність як концентроване вираження ставлення людини до соціальних процесів; чуттєва гармонійність як розуміння та осягнення дійсних інтересів та потреб людства; творчий спосіб буття, що полягає у втіленні на практиці ідеалів користі, істинності, добра та краси; гуманістична ціннісна система, що проявляється у ставленні до оточуючого світу та характеризується відсутністю розбіжностей між суб'єктом та іншими представниками людства. Запропоновані нами сім ознак інтелігентності, у підсумку, утворюють гаму інтелігентності. В кожному конкретному інтелігенті ці сім «нот» грають по-різному, проте їх наявність необхідна для конституювання людини інтелігентної.

Інтелігентність формується лише у процесі взаємодій з іншими людьми, у результаті співставлення однієї людини з іншою. Інтелігентність засвоюється людиною як ідеал, на основі якого формується ціннісна система суб'єкта, а проявляється виключно у практичній діяльності, творчості, спілкуванні та взаємодії між людьми. Таким чином, феномен інтелігентності містить в собі ідею самоцінності людини, що концентрує в собі всі грані буття людства: єдиною цінністю, яка носить всезагальний характер є цінність людини, ставлення до неї як до мети, а не як до засобу. Інтелігентність постає як еволюціонуюча ідея, що відображає систему матеріальних та духовних досягнень людства, що склалася історично.

Нині відбувається помітна актуалізація пошуку тих сил, які зможуть виступити основою проектування порядку денного майбутньої соціальної дійсності, тому питання про сутність та специфіку сучасної вітчизняної інтелігенції являє собою не стільки науково-теоретичний, але, – перш за все, – практичний інтерес. Основою модернізації сучасної української реальності, – та дійсності, – на засадах гуманізму має стати саме інтелігенція. Інтелігенція, яка розуміється не як певний, усталений моноліт професійно грамотних та етично розвинених людей, обмежений рамками замкнутої групи, а інтелігенція як особливе ставлення людини до соціальних процесів у суспільстві, – не пов'язана шлюбними зобов'язаннями з жодною соціальною групою.

Виявлено що інтелігентність являє собою форму найбільш адекватного, усебічного, гармонійного, гуманістичного розвитку людини, можливу нині. Розвиток людства має забезпечити втілення інтелігентності у кожній конкретній людині. Інтелігенція, – на нинішньому етапі поступу суспільства, – має взяти на себе право вираження інтересів народу, адже сферою прикладення праці, діяльності та творчості інтелігента є все людство загалом, на відміну від часткового характеру праці інших соціальних груп, наявних у суспільстві, безпосередньо пов'язаного з їх професійною діяльністю. Власне буття інтелігенції усвідомлюється опосередковано через буття народу, тобто бути собою – означає здійснити «себе для всіх». Вітчизняній інтелігенції характерний колективний характер праці, базованої на принципах співпраці, співтворчості. Саме з таким, на відміну від корпоративного або індивідуалістського, характером організації праці, можуть бути пов'язані перспективи суспільства дійсного гуманізму, загальнолюдства, в якому поділ праці на фізичну та розумову, людей на інтелігентних та неінтелігентних, буде ліквідований.

Інтелігентність постає у постійному перманентному переході від старих форм до нових: протоінтелігенція – інтелігенція – людина (постінтелігенція), яка виражається як у «цивілізаційній» взаємодії: докласова форма організації людського співтовариства (первісна людина) – класова (інтелігенція як виключення з правил) – безкласова (інтелігенція як всезагальність); так і культурній комунікації: монокультурність – міжкультурність – крос-культурність. Саме у суспільстві дійсного гуманізму, інтелігентність «знімається» у людині взагалі, а цивілізація та культура постають тотожними одна одній.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРАЦІЇ

1. Косенко В.Д. Творчість як спосіб буття інтелігенції та інтелігентності / В.Д. Косенко // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка: Зб.Наук.праць. – К.: ІВЦ «Політехніка», 2011. – №2 (32) – С.73–77.

2. Косенко В.Д. Феномен інтелігентності: всезагальність в індивідуальності (аксіологічний вимір) / В.Д. Косенко // Мультиверсум. Філософський альманах / Гол. ред. Лях В.В. – Вип. 2 (110). – К., 2012. – С. 202–212.

3. Косенко В.Д. Феномен інтелігенції: історичні етапи становлення / В.Д. Косенко // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка: зб. наук. праць. – К.: ІВЦ «Політехніка», 2010. – №3(30). – С.35–40.

4. Косенко В.Д. До питання про наукову творчість студентів у сучасній вищій школі / В.Д. Косенко // Вісник Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут” „Філософія. Психологія. Педагогіка” – №2 (20). – К.: Політехніка, 2007 – С. 20–24.

5. Косенко В.Д. Інтелігенція та державне управління / В.Д. Косенко // Держава і глобальні соціальні зміни: історія, теорія, ідеологія: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з соціології 28–29 жовтня 2010 р.– К., 2010. – С. 40–42.

6. Косенко В.Д. Куба: со всеми и во благо всех / В.Д. Косенко // Благодарная Украина – благородной Кубе: материалы Международной научно-практической конференции 03–04 ноября 2010 р.– К.: НТУУ «КПІ», 2010. – С. 215–216.

7. Косенко В.Д. Інтелігенція: на роздоріжжі / В.Д. Косенко // Ильенковские чтения – 2010. Нет ничего практичнее хорошей теории: материалы Международной научной конференции 13–14 мая 2010 г.– К.: НТУУ «КПІ», 2010. – С. 196–197.

8. Косенко В.Д. Соціальна робота та соціальна взаємодія крізь призму проблематики інтелігентності / В.Д. Косенко // Соціальна робота та сучасність: теорія та практика: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 20–21 травня 2010 р.– К.: НТУУ «КПІ», 2010. – С. 51–53.

9. Косенко В.Д. Інтелігенти та інтелектуали: два антагоністичні прояви феномену інтелігенції / В.Д. Косенко // Дні науки філософського факультету – 2010: Міжнародна наукова конференція (21–22 квітня 2010 р.): матеріали доповідей та виступів. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. – Ч. VII. – С. 75–77.

10. Косенко В.Д. Інтелігент та інтелектуал: співвідношення понять / В.Д. Косенко // VII Харківські студентські філософські читання. Зб. тез доповідей учасників Міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – С. 208–211.

11. Косенко В.Д. До питання про значення практики як критерію істини в теорії пізнання / В.Д. Косенко // «Матеріалізм і емпіріокритицизм» – шедевр світової філософської думки: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (27–28 листопада 2008 р., м. Київ) / Уклад.: Б.В.Новіков – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2008. – С. 116–117.

12. Косенко В.Д. Місце творчості у сучасній українській освіті / В.Д. Косенко // Творчість та освіта в інтелектуальних пошуках та практиках сучасності: Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (17–18 травня 2007 р., м. Київ) / уклад.: Б.В.Новіков, І.І.Федорова – К.: НТУУ «КПІ», 2007. – С.39–41.

13. Косенко В.Д. Студентське наукове товариство як фактор розвитку наукової творчості у ВНЗ / В.Д. Косенко // Студентське самоврядування: досвід, проблеми, перспективи розвитку: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 березня 2006 р., м. Запоріжжя) – Запоріжжя: ЗДІА, 2006. – С. 44–46.

14. Косенко В.Д. Інтелігенція: особистість на надособистісному рівні / В.Д. Косенко // «Дні науки філософського факультету – 2011»: матеріали доповідей та виступів Міжнародної наукової конференції (20–21 квітня 2011 р., м.Київ) / редкол.: А.Є. Конверський [та ін.]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – Ч. 4. – С.46–47.

15. Косенко В.Д. Роль інтелігенції в подоланні перманентних кризових явищ / В.Д. Косенко // Марксизм та сучасність: системна криза передісторії як предмет філософської рефлексії: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 5–6 листопада 2009 р. / уклад. Б.В. Новіков. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – С. 59–61.

16. Косенко В.Д. Інтелігенція та соціальне управління на макрорівні в кризових умовах. / В.Д. Косенко // Сучасні проблеми управління: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції 26–27 листопада 2009 р., м. Київ / уклад. Б.В. Новіков, І.І. Федорова. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – С. 205–207.

17. Косенко В.Д. Інтелігентність – не міф, а творчість / В.Д. Косенко // Творчість як основний ресурс відродження України: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (12–13 травня 2011 р., м. Київ) / уклад. Б.В.Новіков. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – С. 130–132.

18. Косенко В.Д. Інтелігенція на шляху від Космосу до Землі / В.Д. Косенко // Від посмішки Джоконди до посмішки Гагаріна (до 50-річчя від дня польоту в космос Ю.О.Гагаріна): матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (07 квітня 2011 р., м. Київ) / уклад. Б.В.Новіков. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – С. 104–105.

19. Косенко В.Д. Інтелектуалізм – синдром нерозвиненості інтелігентності / В.Д. Косенко // Марксизм та сучасність: контури майбутнього у працях Ф.Енгельса (до 190-річчя від дня народження Фрідріха Енгельса): Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 25–26 листопада 2010 р., м. Київ. / уклад. Новіков Б.В. – К.: НТУУ «КПІ», 2010. – С.146–148.

20. Косенко В.Д. Дослідження феномену інтелігентності у сучасній вітчизняній філософській традиції / В.Д. Косенко // «Дні науки філософського факультету – 2012», міжн. наук. конф. 18–19 квіт. 2012 р.: [матеріали доповідей та виступів] / редкол. А.Є. Конверський [та ін.] – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – Ч. 7. – С. 101–103.

21. Косенко В.Д. Гуманізація управління у контексті феномену інтелігентності / В.Д. Косенко // Сучасні проблеми управління: перспективні ідеї та технології / уклад.:

Б.В. Новіков, А.А. Мельниченко, В.Д. Піхорович, І.І. Федорова // Матеріали VI міжнар. наук. практ. конф. (01–02 грудня 2011) – К.: НТУУ «КПІ», 2011 – С. 48–49.

22. Косенко В.Д. Радянська інтелігенція: провісник безкласового суспільства // В.Д. Косенко // Марксизм та сучасність: радянська філософія – вчора, сьогодні, завтра: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (15 грудня 2011 р., м. Київ) / Уклад.: Новіков Б.В. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – С. 133–135.

АНОТАЦІЯ

Косенко В.Д. **Феномен інтелігентності як предмет філософської рефлексії** – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Київ, 2013.

У дисертації здійснено філософську рефлексію феномену інтелігентності, що дало можливість підійти до розуміння та обґрунтування даного феномену у контексті відображення загальних тенденцій розвитку людства, з позицій цілісного розуміння сутності людини. Інтелігентність є соціально обумовленою якістю людини, яка пов'язана із особливим світосприйняттям людини, ставленням до роду, людства як до самої себе, за якого духовне та чуттєве проявляються виключно в об'єктивному світі.

Доведено, що формування інтелігентності у кожному окремому суб'єкті знаходиться у прямій залежності від соціального середовища та процесів у суспільстві, етапу історичного розвитку, на якому знаходиться людство, а також від міри залучення людини до загальнолюдського досвіду, індивідуальної системи цінностей. Інтелігентність є взаємообумовленою єдністю ідеалу, суб'єктивної системи цінностей та творчої діяльності суб'єкта.

Дослідження феномену інтелігентності дозволило обґрунтувати положення про те, що основою модернізації сучасної соціальної української реальності, – та дійсності, – на засадах дійсного гуманізму виступає саме інтелігенція. Основні теоретичні положення та висновки мають методологічне значення для розвитку наукових досліджень з соціально-філософської проблематики, а також у можливості використання отриманих висновків для подальшого розвитку соціальної філософії шляхом збагачення категоріального апарату та дослідницького інструментарію.

Ключові слова: інтелігентність, інтелігенція, інтелігент, творчість, суспільство дійсного гуманізму, інтелектуал, гуманізм, інтелект.

АННОТАЦИЯ

Косенко В.Д. **Феномен интеллигентности как предмет философской рефлексии** – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт», Киев, 2013.

В диссертации осуществлена философская рефлексия феномена интеллигентности, которая дала возможность подойти к пониманию и обоснованию

данного феномена в контексте отображения общих тенденций развития человечества, с позиций целостного понимания сущности человека. Формирование и проявление интеллигентности не может быть оторванным от социальной практики конкретного субъекта и опосредствуется ею. Интеллигентность является социально обусловленным качеством человека, которое связано с особым мировосприятием человека, отношением к роду, человечеству как к самому себе.

Определено, что роль интеллектуальных характеристик в формировании интеллигентности связана с образованностью человека, которая представляет собой интегральный показатель привлечения человека к общечеловеческому опыту. Способность понимать, отображать действительные интересы человечества и направлять свою деятельность на реализацию общечеловеческих потребностей не может быть в полном объеме реализованна без знаний, убедительности в логике, методологии, теории. Этическая составляющая целесообразности любой человеческой деятельности в контексте интеллигентности определяется с позиции ее гуманистического потенциала, то есть тем, в какой мере она будет способствовать благу человечества. Эстетическое восприятие проявляется во всех видах коммуникации и способах деятельности людей, как результат индивидуального усвоения каждым человеком всей полноты социального бытия.

Доказано, что формирование интеллигентности в каждом отдельном субъекте находится в прямой зависимости от социальной среды и процессов в обществе, этапа исторического развития, на котором находится человечество, а также от индивидуальной системе ценностей. В контексте рассмотрения общечеловеческих ценностей констатируется необходимость признания единственной универсальной общечеловеческой ценностью ценность самого человека, а вся дальнейшая совокупность ценностей является производной, детерминированной конкретно-исторической ситуацией, от данной ценности. Интеллигентность является взаимообусловленным единством идеала, субъективной системы ценностей и творческой деятельности субъекта.

Аргументированно, что каждая теоретически выделенная грань интеллигенции как целостности этического, эстетического и интеллектуального, осуществляя свою специфическую функцию для обеспечения саморазвития человека, хранит и развивает тем самым феномен интеллигентности в целом и наоборот. Это позволяет рассматривать интеллигентность как способ организации деятельности человека-творца и один из ключевых моментов процесса развития как человеческого содружества в целом, так и каждого человека в частности.

Творчество как способ бытия интеллигенции – безгранично, ведь выступает в качестве проявления универсальности самого человека. Творчество имманентно присуще человеку, ведь вся история существования человечества – это история окультуривания объектов окружающего мира и развитие самого человека как субъекта творческого процесса. Интеллигенция содействует развитию производительных сил, изменению форм общественных отношений в процессе продвижения к общественному идеалу, который должен привести к возникновению

качественно новой формы общественной организации, базированной на действительном самоуправлении.

Исследование феномена интеллигентности позволило обосновать положение о том, что основой модернизации современной социальной украинской реальности, – и действительности, – на принципах действительного гуманизма выступает именно интеллигенция. Интеллигентность, как мы выяснили, является результатом взаимодействия человека с объективной реальностью, который появляется и проявляется в соотношении с конкретно-исторической социальной реальностью, выражая глубинные процессы взаимодействия объективного и субъективного, необходимого и свободного в их диалектическом единстве: интеллигентность представляет собой движение в форме свободы, наиболее адекватную, в настоящее время возможную, стратегию всестороннего развития человека.

Основные теоретические положения и выводы имеют методологическое значение для развития научных исследований по социально-философской проблематике, а также предоставляют возможности использования полученных выводов для дальнейшего развития социальной философии путем обогащения категориального аппарата и исследовательского инструментария.

Ключевые слова: интеллигентность, интеллигенция, интеллигент, творчество, общество действительного гуманизма, интеллеktуал, гуманизм, интеллект.

SUMMARY

Kosenko V.D. **Phenomenon of intelligence as a matter of philosophical reflection** – Manuscript.

The thesis is devoted to philosophical reflection of intelligence phenomenon, which made it possible to come to an understanding and justification of this phenomenon in the context of the show overall trends of human development, in terms of a holistic understanding of human nature. Intelligence is socially conditioned quality and connected with one's particular perception of the world, the attitude to the family, to humanity as itself, for which the spiritual and sensual appears only in the objective world – in the practice of the subject.

It is proved that the formation of intelligence in each individual subject is in direct proportion to the social environment and processes in society, stage of historical development, as well as to the level of men's involvement to the human experience, personal value system. Intelligence is the mutual dependence of the unity of the ideal, subjective values system and creative activity of the subject.

Exploration of intelligence phenomenon allowed to justify the thesis that the foundation of modern social modernization in Ukrainian reality on true humanism is intelligentsia. Basic theoretical concepts and methodological findings have significance for the development of scientific research in social philosophy sphere, and the possibility of use of findings for the further development of social philosophy by enriching the categorical system and research tools.

Keywords: intelligentsia, intelligent, creative, society of real humanism, intellectual, humanity, intellect.